

לאיראן יש שאיפות
לבסס בסיס ימי צבאי
קבוע בסוריה, שיאפשר
לה להפעיל כלי שיט
ולתחזק אותם בזירת
הים התיכון. הדבר
ייצור הקרנת כוח
איראנית משמעותית
מן הים אל מטרות
אסטרטגיות בישראל

המעורבות האיראנית בסוריה משמעויות במרחב הימי

טריטוריאליה מהמפרץ הפרסי דרך עיראק, עבור בסוריה ובואכה הים התיכון.

מעורבותה של איראן בסוריה באה לידי ביטוי בכמה אלמנטים, המרכזי שבהם הוא סיוע כלכלי והעברת אמצעי לחימה ותחמושת לכוחות הלוחמים. איראן אף מפעילה כוחות לוחמים בעצמה, הפועלים לצד הכוחות הסוריים. בנוסף, היא עושה שימוש בנתיבי הים לאספקת אמצעי לחימה (לרבות אמצעי לחימה ימיים וכלי שיט), ובכיריה אף הצהירו לאחרונה כי כוונתם להקים בסיס קבע בסוריה. בהקשר זה יש לציין, כי בשנים האחרונות הגיעו כלי שיט מלחמתיים מתוצרת איראן לסוריה, במסגרת ביקורי נמל.

הגדלת מעורבותה של איראן במרחב הימי של סוריה עשויה לגרום לחזרתו לפעולה של חיל הים הסורי, באמצעות הספקת אמצעי לחימה חדשים ופלטפורמות חדשות (לדוגמה: צוללות ננס), וכן

סא"ל (מיל') אייל פינקו, דוקטורנט בנושא לוחמה ימית באוניברסיטת בריאלין ועמית מחקר במרכז למדיניות ואסטרטגיה ימית באוניברסיטת חיפה

משלהי 2011 איראן מעורבת במלחמת האזרחים בסוריה ופועלת שכם אל שכם, יחד עם השלטון הסורי, לשם ייצובו. בפעולותיה מבקשת איראן לקבע עצמה כמעצמה אזורית, בעלת שליטה ונוכחות בזירה. כמו כן היא פועלת כאופן אסטרטגי להרחבת הציר השיעי מאיראן דרך עיראק ועד לבנון, וכן להשיג רציפות

סטי"לים סוריים. התחזקתה של איראן בסוריה תאפשר את חזרתו לפעולה של הכוח הימי הסורי ואת חיזוקו

מטרות ההתבססות של איראן בסוריה

מפרוץ מלחמת האזרחים ותחילת המערכה בסוריה במרס 2011, הולכת וגוברת מעורבותה של איראן במדינה ובמערכה. איראן פועלת בסוריה בשיתוף פעולה ובתיאום עם הממשל הסורי ועם רוסיה. מטרותיה של איראן הן:

- ⊕ ייצוב השלטון הסורי של הנשיא בשאר אל-אסד.
- ⊖ הרחבת שטחי שלטונה.

⊕ ביסוס של איראן כמעצמה אזורית וכגורם כוח משפיע בסוריה. איראן רואה עצמה כמעצמה אזורית, ומנצלת את ההזדמנות שמקנה לה המערכה בסוריה לבסס את מעמדה באזור, לקדם שאיפותיה, להשפיע ולמלא תפקיד מכריע בעיצוב המזרח התיכון החדש. בשאיפותיה האסטרטגיות מבקשת איראן לעצב מזרח תיכון חדש, בו יש לה דריסת רגל כלכלית וצבאית וכן להרחיב את גישתה לים התיכון. זאת באמצעות יצירה של מרחב השפעה שיעי – מאיראן, דרך עיראק ועד סוריה ולבנון. במרחב השפעה כזה תוכל איראן לקיים נתיבי סחר פתוחים וחופשיים (באוויר ובים) להעברת סחורות, טובין ואמצעי לחימה!

בנוסף, המרחב אותו מנסה איראן לייצר יאפשר לה גישה ישירה לרמת הגולן, ובכך תוכל לייצב את משטרו של אסד ולמנוע מכוחות מורדים לתקוע יתד במזרח סוריה. בנוסף, מרחב זה יאפשר לאיראן

עליידי אימון בשיטות לחימה ימית איסימטריות בסוריה ובלבנון. קרבתה של איראן למדינת ישראל תאפשר לה לפעול מבצעית נגדה בזירה, ולבצע מבצעי קומנדו ואיסוף מודיעין בשגרה ובעת מערכה (למשל באמצעות הורדת לוחמים מאוניות סוחר או מכלי שיט אחרים מול חופי הארץ). בנוסף, ביכולתה לייצר הקרנת כוח מן הים, ובטוחים קצרים יחסית, על מדינת ישראל. כמו כן הקרבה של איראן לישראל תאפשר להפעיל צוללות ננס בזירה, שיופעלו לאיסוף מודיעין מול חופי הארץ ויבצעו מבצעים מיוחדים. בעת מערכה צבאית עשויות הצוללות לסייע באכיפת סגר ימי על נמלי הארץ.

ככל שתתבסס אחיזתה של איראן בסוריה ותחושת הביטחון שתצבור שם תגדל, אנו צפויים לראות, ככל הנראה, גידול בקצב ההגעה של כלי שיט צבאיים מתוצרת איראן לסוריה, ונוכחות מוגברת של חיל הים האיראני במזרח הים התיכון.

התבססותה של איראן במרחב הימי תאפשר לה להגדיל את האיסוף המודיעיני על ישראל בכלל ועל חיל הים הישראלי בפרט. האיסוף המודיעיני צפוי להתבצע באמצעות מערכות אשר יופעלו מהחוף הסורי-לבנוני ואף באמצעות כלי שיט איראניים (אוניות סוחר, כלי שיט צבאיים, ואף באמצעות צוללות ננס, המופעלות באיראן בדרך קבע עליידי חיל הים של משמרות המהפכה). במאמר זה נדון במעורבותה של איראן במרחב הימי ובהשלכותיה על האזור כולו.

להרחיב, באמצעות חזבאללה וגיסות אחרים, את החזית מול ישראל מדרום לבנון לרמת הגולן, עד לירמוק² ולים התיכון. איראן פועלת בסוריה באמצעות כוח קודס וגדודי הבסיג' של משמרות המהפכה, וכן באמצעות הפעלת מיליציות שיעיות עיראקיות וכוחות חזבאללה.³ מעורבותה באה לידי ביטוי בממדים רבים: החל מהספקת אמצעי לחימה מקדמים, עבור בהכשרות לוחמים והעברת כספים וכלה בהשתתפות צבאית במערכה. המעורבות האיראנית כוללת ממד ימי, העשוי להתרחב בתקופה הקרובה, ככל שאיראן תרחיב אחיזתה בסוריה.

מרכיבי המעורבות האיראנית בסוריה

במהותה של האסטרטגיה הימית האיראנית שלושה מרכיבים מרכזיים: 1. הגנה בקרבת החוף ובמצרי הורמוז, לשם הגנה על נכסיה, על תשתיותיה, על שימור השלטון ועל עצמאותה של איראן. הגנה זו נעשית על-ידי חיל הים של משמרות המהפכה, הפועל

באמצעות טקטיקות לוחמה איסימטריות. מטרתן מניעת גישה מהיריב לאזור מצרי הורמוז ומניעת יכולתו של היריב לפעול באופן אפקטיבי בזירה. 2. ביסוס יכולת הקרנת כוח, חופש שיט בנתיבי האספקה ושיתופי פעולה עם ציים זרים. מרכיב זה מיושם על-ידי חיל הים הסדיר האיראני, המפעיל כלי שיט גדולים ופועל בטווחים רחוקים מהחוף האיראני. 3. שימוש בתווך הימי לשם תמיכה בארגונים ובמדינות הפועלים לטובת המשטר (לדוגמה חזבאללה וסוריה), באמצעות תובלה ימית חשאית של אמצעי לחימה ואמצעים אחרים. מרכיב זה מובל ומופעל על-ידי כוח קודס של משמרות המהפכה. אחד המרכיבים המשמעותיים של המעורבות האיראנית בסוריה הוא בראש ובראשונה סיוע כספי. סיוע זה מתבטא בין היתר באספקת אמצעי לחימה (כולל מערכות לוחמה אלקטרוניות לשיבוש ערוצי תקשורת⁴) ותחמושת לכוחות חזבאללה הלוחמים בסוריה ולממשל

גופי משמרות המהפכה וחילות הים האיראניים

סקירה של הגופים המרכיבים את הזרוע הצבאית של איראן כלפי פנים וכלפי חוץ

מתוך ההבנה האיראנית כי נדרש כוח התערבות פנים-מדינתית מהיר ומרכזי, שיוכל לנהל מלחמת גרילה נגד פולשים ולהבטיח את שרידות השלטון והמשטר. באיראן פועלים שני חילות-ים. הראשון הוא חיל הים של משמרות המהפכה, שמשימותיו כוללות שמירת הספנות האיראנית, שליטה על נתיבי הים באזור המפרץ הפרסי ולחימה באויב באזור זה, על-מנת להגן על המשטר והמדינה מתוקפנות מן הים. חיל הים השני באיראן הוא חיל הים הסדיר, והוא אחד מזרועות הצבא האיראני. תפקידיו של חיל הים הסדיר כוללים הגנה על החוף (מצרי הורמוז), הגנה על מתקני הנפט ותשתיות איראניות אחרות בים, והגנה על הטעינה והפריקה של מטענים במפרץ הפרסי, במפרץ עומאן ובים הכספי (במשותף עם חיל הים של משמרות המהפכה). כמו כן פיקוח ומעקב על התנועה הימית במפרץ הפרסי, במצרי הורמוז, בצפון מפרץ עומאן ובים הכספי והגנה על האיים במפרץ הפרסי. בנוסף, לחיל הים הסדיר האיראני מוקצות משימות של מניעת הברחות והגירה לא חוקית, הקרנת כוח בים הכוללת יכולת לחימה בטווחים רחוקים (במים "כחולים"), ותפקיד מרכזי נוסף – השתתפות במאמצי הדיפלומטיה האיראנית, הנעשים באמצעות ביקור בנמלי מדינות ברית ותרגילים ימיים משותפים.

משמרות המהפכה הוא גוף אשר הוקם זמן קצר לאחר המהפכה האסלאמית, כנגזרת של התפיסה האסטרטגית האיראנית. תפקידיהם של משמרות המהפכה הם שמירת הטוהר האידיאולוגי של המהפכה, קיום הביטחון הפנימי במדינה, מניעת הפיכה (לרבות תפקוד כגוף צבאי לכל דבר, המהווה משקל נגד לצבא הסדיר), וכן על ייצוא אידיאולוגיית המהפכה האיראנית לעולם. כוח קודס (כוח ירושלים) של משמרות המהפכה, בפיקודו של מייג'ור גנרל (מקביל לדרגת אלוף בצה"ל) קאסם סלימני, שעיקר פעולותיו מחוץ לאיראן, הוקם בשנים שלאחר המהפכה באיראן. הוא הגוף האחראי לפעולותיה של איראן בסוריה. כוח קודס אחראי על ייצוא המהפכה האסלאמית אל מחוץ לאיראן, והוא מקיים קשרים עם ארגונים אסלאמיים ברחבי העולם, כמו חזבאללה, חמאס וארגונים קיצוניים אחרים ברחבי העולם. במסגרת תמיכתו בארגוני טרור ובמשטרים שונים, מעביר להם כוח קודס כספים, הכשרה ואמצעי לחימה, וכן אחראי על הברחות אמצעי לחימה אליהם. כוח נוסף השייך למשמרות המהפכה, הפועל ככוח צבאי בסוריה, הוא גדודי הבסיג'. גדודים אלו בנויים מכוחות מילואים ואחראים באיראן על ענייני ביטחון הפנים, פיזור הפגנות, מניעת התפרעויות והגנה מפני אויבי המשטר. הגדודים הוקמו

התיכון פעמים בודדות מאז 2011. כלי שיט אלה הפליגו דרך מצרי כאב אל-מנרב, שם ביצעו תמרונים ימיים ולאחר מכן חצו את תעלת סואץ, הגיעו עד לסוריה וחזרו לאיראן. בנוסף, בעשור האחרון סיפקה איראן טילי ים (מדגם נור) לסוריה, וכלי שיט נושאי טילים (ספינות מדגם Tir-2). כמו כן היא אימנה כוחות ימיים של סוריה ושל חזבאללה בלוחמה זעירה ובשימוש באמצעי לחימה ימיים.

השלכות המעורבות האיראנית בסוריה במרחב הימי

כחלק מתפיסתה האסטרטגית לביסוס עצמה כהגמוניה אזורית במזרח התיכון, אחיזה של איראן בסוריה הולכת ומתחזקת. התבססות זו באה לידי ביטוי בסדרי כוחות לוחמים גדולים, בעלי ניסיון בלחימה, בהקמת תשתיות אסטרטגיות בתחומים שונים, בהספקת אמצעי לחימה ובהשפעה מדינית רחבה.

כחלק מהאסטרטגיה בכלל והאסטרטגיה הימית בפרט, כפי שהצהיר עליה מפקד חיל הים האיראני, אדמירל משנה (מקביל לדרגת אלוף) חביבאללה סיארי בדצמבר 2016, לאיראן יש שאיפה להקים נמלי ים קבועים במפרץ עדן ובסוריה. עד כה, טרם מימשה איראן

צוללת ננס איראנית מדגם Ghadir. בשעת מערכה צבאית - הצוללות עשויות לסייע באכיפת סגר ימי על נמלי הארץ

הסורי, באמצעות משלוחי נשק בים ובאוויר. העברת אמצעי לחימה השונים מתבצעת דרך שינוע מכולות רבות במסווה של משלוחים מסחריים. הן באמצעות חברת הספנות הבינלאומית האיראנית⁵ והן באמצעות רכבות אוויריות⁶ מבסיסי חיל האוויר האיראני עליידי מטוסי תובלה אזרחיים. כמו כן על-ידי מטוסים של חברות התעופה האזרחיות של איראן: איראן-אייר ומהאן-אייר.⁷

נתיב תובלה איראני נוסף הוא נתיב יבשתי דרך עיראק. מטרתה של איראן היא יצירת נתיב אספקה יבשתי מאיראן ועד סוריה. עליפי הערכות, הועברו בצירים השונים ובשנים האחרונות כ-21 אלף איש ולמעלה מ-5,000 טונות של אספקה.⁸

הפעילות האיראנית כוללת גם הכנת תשתיות לייצור ולאחסון אמצעי לחימה, בעיקר ברצועת החוף בצפון-מערב סוריה. במרס 2017 אף רווח על הקמת מפעלים בסיוע איראן לייצור אמצעי לחימה על-ידי חזבאללה בלבנון, לרבות ייצור רקטות ארוכות טווח.⁹

בנוסף, המעורבות האיראנית כוללת לחימה בפועל של הכוחות האיראניים (גדודי הבסיג' של משמרות המהפכה) וחזבאללה שכם אל שכם עם כוחות המשטר הסורי, ובתיאום עם הכוחות הרוסיים הפועלים בסוריה. עליפי הערכות שפורסמו בכלי התקשורת השונים, מפעילה איראן בסוריה, בפיקודו של מפקד כוח קורס מייג'ור גנרל קאסם סלימאני, כ-18,000 לוחמים, הכוללים אנשי כוח קורס, אנשי הבסיג', לוחמי יחידות קומנדו ויחידות מיוחדות של הצבא הסדיר האיראני, אנשי מיליציה עיראקיים ואלפי לוחמי חזבאללה.

כלי התקשורת אף מדווחים, כי לפי ההערכות מ-2016 נהרגו למעלה ממאה לוחמים איראניים, רובם ככולם אנשי הבסיג' (שמטבע ארגונם ופעולתם מאומנים פחות ללחימה מן הכוחות האיראניים האחרים).

המעורבות בלחימה בסוריה מהווה מכפיל כוח משמעותי לצבא האיראני ולכוחות הלוחמים. הסיבה לכך – מסיום מלחמת איראן-עיראק לא התנסו כוחות אלו בלחימה של ממש וניסיונם המלחמתי הלך ונשחק עם השנים. מעבר לכך, המשטר האיראני לא שם דגש על אימון כוחות אלה ועל התעצמותם, מאז התחזקותו בשלטון לאחר המהפכה.¹⁰

גם במרחב הימי פועלת איראן בסוריה, אם כי באופן מועט ביותר כיום. מעבר למשלוחי הנשק, שלחה איראן כלי שיט מלחמתיים לים

קרבתה של איראן למדינת ישראל תאפשר לה לפעול מבצעית נגדה בזירה, ולבצע מבצעי קומנדו ואיסוף מודיעין בשגרה ובעת מערכה

שאיפות אלה, וכמה חודשים לאחר מכן אף הוכחשה כוונה זו להקמת נמל ים קבוע בסוריה על-ידי סגן מפקד משמרות המהפכה, בריגדיר גנרל (מקביל לדרגת תא"ל בצה"ל) חוסיין סלאמי. ייתכן שהבדלי הגרסאות נובעים מן היריבות שבין הצבא הסדיר האיראני, ובמיוחד חיל הים הסדיר האיראני, ובין חיל הים של משמרות המהפכה.

לחיל הים הסדיר האיראני מוטיבציה משמעותית להגדלת השפעתו וטווחי פעולתו לא רק לשם מימוש האסטרטגיה האיראנית, אלא גם לשם השגת יוקרה מול השלטון כזרועו הארוכה, המממשת את חזונו – זרוע הנתונה כיום, רובה ככולה, לחיל הים של משמרות המהפכה ולכוח קורס. בנוסף, חיל הים הסדיר האיראני מנסה להשיג לעצמו משאבים ותקציבים לטובת פעולתו: לטובת בניין הכוח שלו (לרבות שדרוג כלי השיט) ולטובת אמצעי לחימה שלו ההולכים ומתיישנים (מרבית כלי השיט שלו בני ארבעים שנים ומעלה).

להשפעותיה המתחזקות של איראן בסוריה כמה השלכות אפשריות במרחב הימי:

ההיבט הכלכלי. נוכחות מוגברת של כלי שיט סוחר מסוגים שונים בסוריה, ואף ייסוד קווי סחר ימיים מסוריה אל אירופה. בעידן שלאחר הסכם הגרעין, יש משמעות לפתיחת שוקי אירופה לסחר עם איראן ולהגדלת כוחה הכלכלי של איראן.

ומלבנון אל ישראל, ובטווחים קצרים יחסית – יכולת אשר תאפשר לאיראן לתקוף את ישראל גם דרך המרחב הימי, ולאיים על נכסיה הימיים ומתקני התשתיות בים ובקרבת החוף של מדינת ישראל. התבססותה של איראן במרחב הימי, תאפשר לה להגדיל את האיסוף המודיעיני על ישראל בכלל ועל חיל הים הישראלי בפרט. האיסוף המודיעיני המוגבר יתקיים באמצעות מערכות גילוי ומערכות מודיעיניות, שיופעלו הן מהחוף הסורי-לבנוני והן באמצעות כלי שיט איראניים. בהקשר זה יש לציין, שבאיראן מתנהל פיתוח אינטנסיבי של מערכות איסוף מודיעיני (סיגינט ואלינט) זה כמה שנים, מתוך ההבנה שיכולת זו היא משמעותית ביותר להתרעה מפני תקיפה ישראלית או אמריקנית מן הים ומן האוויר.

הצוללות עשויות לפעול לאיסוף מודיעין מול חופי הארץ ולביצוע מבצעים מיוחדים, באמצעות שיגור לוחמי קומנדו מהצוללת

האיסוף המודיעיני השוטף יאפשר לאיראנים מודיעין תשתיתי אודות שגרת הפעילות של זרוע הים ושל זרוע האוויר הישראלית; איסוף מודיעיני תשתיתי (לדוגמה בנק חתימות אלקטרו-מגנטיות, אלינט של כלי שיט וכלי טיס), ומעקב אחר פעילויות מיוחדות (לדוגמה ניסויי ירי טילים והתרעה על מבצעים מיוחדים של חיל הים ושל חיל האוויר).

סיכום

מעורבותה של איראן בסוריה הפכה בשנתיים האחרונות להיות משמעותית הן באמצעות העברת כספים, אמצעי לחימה ותשתיות והן באמצעות כוחות, הלוקחים חלק פעיל בלחימה. כפן הימי מעורבותה של איראן כיום היא מזערית.

לאיראן שאיפות אף לבסס בסיס ימי צבאי קבוע בסוריה, שיאפשר לה להפעיל כלי שיט ולתחזק אותם בזירת הים התיכון. שאיפה זו עולה בקנה אחד יחד עם תקציבים המושקעים כיום בפיתוח, ובכניין כוח מחודש של חיל הים הסדיר האיראני, שנמצא במצב תחזוקתי רעוע זה כמה עשורים.

ביסוס ימי איראני בסוריה ופעילות של כלי שיט איראניים בזירה, יאפשרו לאיראן ליצור תשתית כלכלית לסחר מול אירופה, ויתנו לאיראן ליצור יכולת הקרנת כוח משמעותית מן הים אל מטרות אסטרטגיות בישראל.

בנוסף, הפעלתם של כלי שיט איראניים במרחב זה עשויה להגדיל את יכולתם לאסוף מודיעין על ישראל, ועל פעילותה הימית והאווירית. נדרש לעקוב מדינית, צבאית ומודיעינית אחרי מהלכיה של איראן, ולבחון דרכי פעולתה והתבססותה במרחב הימי בסוריה, ואם נדרש – אף לפעול לסיכול התבססותה בסוריה.

ההערות למאמר הזה מתפרסמות באתר הוצאת מערכות.

ההיבט הצבאי. בתווך הימי ניתן להצביע על השלכות משמעותיות של ההימצאות האיראנית בסוריה, מהן ניתן למנות כמה נושאים מרכזיים:

התחזקותה של איראן בסוריה תאפשר את חזרתה לפעולה וחיווקו של הכוח הימי הסורי. כמו כן תאפשר את חיווקו של הכוח הימי של חזבאללה ואת תגבורו באמצעות העברת אמצעי לחימה ימיים באין מפריע, לרבות כלי שיט מתקדמים וטילי ים מתקדמים.

איראן, מעצם קרבתה הפיזית לכוחות הסוריים וללבנון, תוכל להטמיע באופן משמעותי יותר דוקטרינות לחימה איסימטריות מתקדמות, המבוססות על הניסיון האיראני רב השנים ועל אמצעי לחימה מתקדמים. ההטמעה תהיה בקרב כוחות אלה של חיל הים הסורי והזרוע הימית של חזבאללה. כמו כן תוכל איראן לאמנם ביתר קלות ובאופן קבוע וסדור, ולהביאם לבשלות ולרמה מבצעית טובה יותר.

איראן עשויה לפעול מבצעית בזירה, ולבצע מבצעי קומנדו ואיסוף מודיעין בשגרה ובעת מערכה.

איראן תוכל להפעיל צוללות ננס, אותן תוכל להעביר לזירה באמצעות אוניות סוחר שישמשו אותה למשימות שונות. בשירות חיל הים של משמרות המהפכה מופעלות כעשרים צוללות ננס. צוללות אלה, ברחי של כ-250 טון, מופעלות על-ידי שישה צוללנים ובעלות יכולת לשגר טורפדו, מוקשים וטילים קצרי טווח מדגם C-704. לצוללות טווח פעולה של כ-100 מייל ימי. בזמני שגרה – הצוללות עשויות לפעול לאיסוף מודיעין מול חופי הארץ ולביצוע מבצעים מיוחדים, באמצעות שיגור לוחמי קומנדו מהצוללת. בשעת מערכה צבאית – הצוללות עשויות לסייע באכיפת סגר ימי על נמלי הארץ.

ככל שתתבסס אחיזתה של איראן בסוריה ותחושת הביטחון שתצבור בפעילותה שם תגבר, אנו צפויים לראות, ככל הנראה, גידול בקצב ההגעה של כלי שיט צבאיים איראניים לסוריה ונוכחות מוגברת של חיל הים האיראני במזרח הים התיכון. עניין זה יתאפשר במיוחד לאור התקציבים שהחלו לזרום באיראן בשנתיים האחרונות לפיתוחו של חיל הים הסדיר, שהיה מוונח ובמצב כשירות גרוע מאז מלחמת איראן-עיראק.

הגדרת קצב ההגעה של כלי שיט צבאיים ואזרחיים איראניים, תאפשר לאיראן ליצור תשתית כלכלית נרחבת לסחר מול אירופה, ובנוסף תאפשר להם ליצור יכולת הקרנת כוח משמעותית מסוריה

ירי טיל ים איראני מדגם נור מספינת טילים סורית מדגם Tir-2 (תוצרת איראן) במסגרת תמרון ימי סורי, 2016